

اثربخشی آموزش صمیمیت با رویکرد اسلامی بر بهبود عملکرد خانواده

zareei_h@yahoo.com
n.ahmadi152@gmail.com

حسن زارعی محمودآبادی / استادیار گروه روان‌شناسی دانشگاه یزد
ناهید احمدی رکن‌آبادی / کارشناس ارشد مشاوره و راهنمایی دانشگاه یزد
محمدحسین فلاح / استادیار گروه روان‌شناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد یزد
دریافت: ۱۳۹۴/۰۷/۲۵ - پذیرش: ۱۳۹۴/۱۲/۱۷

چکیده

هدف این پژوهش بررسی اثربخشی آموزش صمیمیت با رویکرد اسلامی بر عملکرد خانواده زنان متأهل بود. پژوهش شبه‌تجربی و از نوع پیش‌آزمون و پس‌آزمون با گروه کنترل بود. جامعه آماری شامل کلیه زنان مراجعه‌کننده به مرکز مشاوره ضیائی شهرستان میبد از فروردین الی شهریور ۱۳۹۲ بود. نمونه شامل ۲۸ زن متأهل بود که بر اساس روش نمونه‌گیری در دسترس انتخاب و به صورت تصادفی به گروه‌های آزمایش و کنترل تقسیم شدند. متغیر وابسته، عملکرد خانواده بود که توسط آزمون ابزار سنجش خانواده (FAD) ارزیابی شد. افراد گروه آزمایش، در هشت جلسه آموزش صمیمیت با رویکرد اسلامی شرکت کردند و گروه کنترل آموزشی دریافت نکرد. نتایج با استفاده از تحلیل کوواریانس نشان داد که تفاوت میانگین نمرات در مرحله پیش‌آزمون و پس‌آزمون، آزمودنی‌های دو گروه (آزمایش و کنترل) در متغیر عملکرد کلی معنادار می‌باشد. همچنین ابعاد ارتباط، نقش‌ها و کارکرد کلی در مرحله پس‌آزمون به طور معناداری افزایش پیدا کردند. ولی در ابعاد حل مسئله، پاسخ‌گویی عاطفی، درگیری عاطفی و کنترل رفتار تفاوت معنادار نمی‌باشد. کیدواژه‌ها: عملکرد خانواده، آموزش صمیمیت با رویکرد اسلامی، زنان متأهل.

مقدمه

خانواده، کانونی شکل گرفته بر پایهٔ پیمان مقدس ازدواج است و از مهم‌ترین عوامل مؤثر بر روابط و محیطی امن برای دستیابی به اهداف عالی انسانی است (حسینی، ۱۳۸۹، ص ۳۸). جامعهٔ سالم، وابسته به ساختار خانوادهٔ سالم است؛ چرا که واحدهای خانواده هستهٔ جامعه را تشکیل می‌دهند. جدای از همه ازدواج‌هایی که به طلاق ختم می‌شود، ازدواج‌های ناراضی بسیاری نیز وجود دارد که زوجین به دلایل مختلف، طلاق نمی‌گیرند (گریف و مالهرب (Greeff & Malherbe)، ۲۰۰۱). متأسفانه امروزه، نظام خانواده دچار مشکلات و چالش‌های اساسی شده است. حتی گاه اساس و تمامیت آن نیز زیر سؤال رفته است. تحولات اجتماعی، صنعتی و علمی مشکلات متعددی را برای خانواده در اکثر جوامع، از جمله جامعهٔ ایران پدید آورده است. اختلافات خانوادگی، طلاق، فرزندان بی سرپرست و بزه کاری نوجوانان و جوانان، بیانگر مشکلات اساسی در خانواده‌های ماست (سالاری فر، ۱۳۹۰، ص ۳۳).

عملکرد خانواده، تلاش مشترکی است برای برقراری و حفظ تعادل در خانواده؛ خانواده دارای عملکرد مطلوب، منظومه بازی است که اعضای خانواده به طور عاطفی به هم پیوسته‌اند، با این وجود، برای گسترش هویت فردی خود تشویق شده‌اند (زارعی و یونسی، ۲۰۰۹، ص ۴۴). تکستور (Textor)، خانوادهٔ سالم را از ابعاد مختلف این گونه توصیف می‌کند: از نظر شخصیتی در خانواده‌های سالم، بزرگسالان آشکارا فردیت، عشق و تمایلات جنسی خود را نشان می‌دهند. از بعد شناختی واقع بینانه، انعطاف پذیر، خلاق و قادر به حل مشکلات به طور منطقی هستند. به لحاظ رفتاری، انعطاف پذیر می‌باشند. از نظر ارتباطی، اعضای خانواده سالم می‌دانند چگونه پیام‌ها را به روشنی و به طور کامل ارسال کنند. سرانجام، نقش‌ها در خانواده‌های سالم، مجزا و به‌طور واضح تعریف شده است (تکستور، ۱۹۸۹).

چنانچه روابط زناشویی رابطه‌ای سست باشد، پایه‌های لازم برای موفقیت آمیز بودن و مطلوب بودن عملکرد واحد خانواده، لرزان و یا حداقل ضعیف خواهد بود. رابطهٔ زناشویی باید بر اساس اطمینان و احترام متقابل باشد. در این امر، عوامل عاشقانه و صمیمیت نیز دخالت دارند (بارکر، ۱۳۷۵، ص ۸۴). به عبارت دیگر، صمیمیت عاشقانه به عنوان یکی از بالاترین ارزش‌های وجودی انسان و به‌عنوان امری ضروری، برای عملکرد سالم در نظر گرفته شده است. به‌طور کلی، دستیابی به صمیمیت را می‌توان به عنوان یک ابزار ضروری برای ایجاد رابطهٔ معنی‌دار و رضایت‌بخش بین افراد در نظر گرفت (دندوراند و لفتاین (Dandurand & Lafontaine)، ۲۰۱۳). صمیمیت، به عنوان سطح نزدیکی زوجین، اشتراک عقاید و ارزش‌ها، فعالیت‌های مشترک، تمایلات جنسی، آگاهی در مورد یکدیگر، و فعالیت‌های احساسی نظیر گرفتن دست یکدیگر تعریف می‌شود (پاتریک (Patrick) و همکاران، ۲۰۰۷). بچن (Betchen) صمیمیت را به‌عنوان یک فرایند مستمر بین دو همسر، که به میزان سالمی از خانوادهٔ اصلی خود متمایز شده‌اند، تعریف می‌کند. این امر به نوبهٔ خود، به

توانایی های آنان در تماس با احساسات خود و بیان آنها به صورت آزادانه، به روشنی، و منطقی بدون ترس از پیامد واقعی از سوی شریک زندگی کمک می کند (یچن، ۲۰۰۳).

نکته جالب توجه اینکه ما بهره مند از پیشینه فرهنگی و علمی غنی و کارآمدی برای مواجهه با مسائل خانواده هستیم. کلمات معصومان علیهم السلام و سیره خانوادگی آنان، ظرایف رفتاری جالب توجهی دارند که هر چند جزئی به نظر می رسد، ولی گاه در تحکیم پایه های خانواده، نقش اساسی دارد (سالاری فر، ۱۳۹۰، ص ۲۲). آموزش های روان شناختی مبتنی بر وحی به زوجین، به دلیل توجه ویژه به فطرت و گرایش های طبیعی زن و مرد و هماهنگی آنها با اهداف آفرینش، می توانند در سلامت زندگی مشترک و آرامش روانی و بهبود روابط همسران مؤثر باشند (فقیهی و رفیعی مقدم، ۱۳۸۸). از این رو، محقق در این پژوهش تأثیر آموزش صمیمیت بر کارایی خانواده زنان متأهل را با رویکرد اسلامی مورد بررسی قرار می دهد.

روابط صمیمانه بلندمدت، نیازمند ارزش نهادن به شریک زندگی است که می توان آن را با رویکرد اسلامی و در قالب مهارت های ارتباطی زیر بیان کرد. این تلفیق از منابع متعدد دینی و روان شناسی شکل گرفته است:

۱. احترام متقابل

احترام متقابل میزان ارزشی است که زوجین نسبت به هم، در زندگی در همه زمینه ها قائل هستند (فاریابی و زارعی محمودآبادی، ۱۳۹۴، ص ۸۵). احترام به این معنا نیست که زن و شوهر، عواطف و احساسات خود، مانند خشم، سرسختی، ناراحتی روحی و غیره را از یکدیگر پنهان کنند (حسینی، ۱۳۸۹، ص ۳۹). حضرت رضا علیه السلام می فرماید: «بعضی زن ها برای شوهرشان بهترین غنیمت هستند: زانی که به شوهرشان اظهار عشق و محبت می کنند» (نوری، ۱۳۲۰ق، ج ۲، ص ۵۲۲). یا از پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله روایت شده است: «بهترین زنان شما زانی هستند که دارای عشق و محبت باشند» (همان، ص ۵۳۲). در روایات متعدد دیگر، به رعایت نکاتی چون استقبال و بدرقه همسر، سلام کردن به یکدیگر، توجه به ظاهر آراسته، ابراز محبت به صورت کلامی و غیر کلامی و هدیه دادن، تکریم شخصیت همسر، گفت و گو با احترام و آهنگ ملایم ... اشاره شده است.

۲. چشم پوشی از خطاها

از نبی مکرم اسلام صلی الله علیه و آله روایت شده است که فرمود:

هر زنی که کج خلقی همسرش را تحمل کند، خداوند به او ثواب آسیه همسر فرعون را عطا فرماید. یا «بهترین زن، زنی است که شئون همسرش را در وقتی که او نیست حفظ کند و یکی از شئون شوهر، آبروی اوست. زن خوب کسی است که اگر شوهرش عیبی دارد، در غیبت او عیبش را به کسی نگوید و آبروی شوهرش را حفظ کند» (مجلسی، ۱۴۰۴ق، ج ۱۰۳، ص ۲۴۷).

۳. رعایت عفاف در روابط با دیگران

ویژگی عفت و حیا، عاملی بسیار مؤثر در حفظ و ارتقای موقعیت و شخصیت زن و نیز گرایش مرد به زن دارد. امام صادق علیه السلام می‌فرماید: «بهترین زنان شما کسی است که چون با همسرش خلوت کند، جامه حیا از تن به در کند و چون بپوشد و همراه او شود، زره حیا را بر تن کند» (مجلسی، ۱۴۰۴ق، ج ۱۱۰، ص ۲۴۵). در این زمینه، روایاتی در مورد عفت در روابط جنسی، پوشش، خودنمایی، نگاه کردن و راه رفتن، اختلاط با نامحرم و... وارد شده و آراستگی و غیرت، از جمله موارد ایجاد و تثبیت حیای همسر بیان شده است (حسین‌زاده، ۱۳۸۸، ص ۲۸). در حقیقت، مرد با زنی که در ارتباط با دیگران عفت پیشه می‌کند، نه تنها به تحکیم بنیاد خانواده‌اش کمک می‌کند، بلکه صمیمیت در روابط زوجین را افزایش می‌دهد.

۴. توجه به نیاز جنسی یکدیگر

از نظر اسلام، علاقه جنسی نه تنها با معنویت و روحانیت منافات ندارد، بلکه جزء خلق و خوی انبیاء است. در حدیثی می‌خوانیم: «من اخلاق الانبیاء حب النساء» (کلینی، ۱۳۸۶، ج ۵، ص ۳۲۰). با توجه به روایات، برای داشتن رابطه جنسی خوب و سالم، باید موارد زیر توسط همسران رعایت شود: توجه به زیبایی و آراستگی ظاهر، رعایت نظافت شخصی، استفاده از عطر و زینت در حضور همسر، توجه به اختلافات غریزی زن و مرد، معاشرت و... (مصطفوی، ۱۳۹۰، ص ۴۹).

۵. شناخت نیازهای متفاوت زنان و مردان در زندگی مشترک

زن و مرد در گوهر انسانی خویش، دارای هویتی مشترک هستند. اما از نظر روانی، جسمی و جنسی با یکدیگر تفاوت‌های بسیار دارند. آگاهی از تفاوت‌ها و توجه به آنها موجب می‌شود زن و مرد، نه تنها در تأمین خواسته‌های دیگری موفق‌تر باشند، بلکه در تأمین خواسته‌های خود نیز توفیق بیشتری یابند. پیامد پذیرش تفاوت‌ها توسط زن و شوهر را بدین صورت می‌توان بیان کرد: ایجاد رابطه محبت‌آمیز و عاشقانه میان همسران، قضاوت عادلانه و به دور از هرگونه تنگ‌نظری و خودبینی در مورد رفتار یکدیگر، ایجاد شور و شادی و نشاط در زندگی مشترک و پرهیز از افراط و تفریط در روابط زناشویی (حسین‌زاده، ۱۳۸۸، ص ۲۹).

رضایی (۱۳۸۹)، در پژوهش «تأثیر آموزش سبک زندگی اسلام‌محور با تأکید بر نظام خانواده بر تعهد و صمیمیت زوجین»، نشان داد این آموزش، تعهد زناشویی زوجین و ابعاد آن و نیز صمیمیت زوجین و ابعاد آن را افزایش داده است. روحانی و معنوی‌پور (۱۳۸۷)، در پژوهش خود که نمونه آن شامل ۲۶۹ آزمودنی بود، به این نتیجه رسیدند که بین دینداری با شادکامی و رضایت زناشویی، همبستگی مثبت معناداری وجود دارد. فقیه‌ی و رفیعی‌مقدم (۱۳۸۸)، میزان اثربخشی آموزش‌های روان‌شناختی مبتنی بر روایات اسلامی در رضایت زناشویی زوجین را بررسی کردند. گروه آزمایش، متشکل از ۲۰ زوج دارای مشکلات زناشویی بود که آموزش‌های

روان‌شناختی مبتنی بر آیات و روایات اسلامی را دریافت کردند. گروه گواه نیز متشکل از ۲۰ زوج دارای مشکلات زناشویی بودند که هیچ آموزشی دریافت نکردند. مقایسه یافته‌های دو گروه نشان داد که آموزش‌های روان‌شناختی یاد شده، در بهبود روابط همسران و در نتیجه، رضایتمندی زناشویی آنها مؤثر بود.

دورانا (۱۹۹۷)، در مطالعه‌ای افزایش صمیمیت، به عنوان یک بخش ضروری در رشد روابط سالم، را از طریق برنامه آموزش صمیمیت زوجین بررسی کرد. در این برنامه، با استفاده از پیش‌آزمون، پس‌آزمون و طرح پیگیری، ۱۳۷ نفر مورد بررسی قرار گرفتند. بیشتر شرکت‌کنندگان (۷۶ درصد) صمیمیتی را که به دست آورده بودند، در دوره پیگیری نیز حفظ کردند. به نظر می‌رسد صمیمیت مهارتی است که باید یاد گرفته شود. *راسا و تارلیکا* (Rusu & Turliuca) (۲۰۱۱)، به بررسی رابطه مذهب و عملکرد خانواده در میان مسیحیان ارتدوکس پرداختند. نمونه پژوهش، شامل ۱۴۰ نفر متأهل با بچه‌هایشان بود. نتایج نشان داد که مذهبی بودن خانواده، نسبت به دینداری شخصی پیش‌بینی‌کننده بهتری برای عملکرد خانواده است. بهترین پیش‌بینی برای عملکرد خانواده، رفتار مذهبی خانواده است.

برای تحقق هدف این پژوهش، دو فرضیه زیر آزمون شد:

۱. آموزش صمیمیت با رویکرد اسلامی، بر عملکرد کلی خانواده زنان متأهل تأثیر دارد.
۲. آموزش صمیمیت با رویکرد اسلامی، بر ابعاد عملکرد خانواده (حل مسئله، ارتباطات، نقش‌ها، پاسخ‌گویی عاطفی، درگیری عاطفی، کنترل رفتار و کارکرد کلی) زنان متأهل تأثیر دارد.

روش پژوهش

این تحقیق شبه‌تجربی است و جامعه آماری آن شامل کلیه زنان متأهلی است که از فروردین الی شهریور ماه ۱۳۹۲ به مرکز مشاوره ضیائی شهرستان میبد مراجعه کرده‌اند. از بین داوطلبان شرکت در برنامه آموزشی و با استفاده از مصاحبه نیمه‌ساختاری، افرادی که شرایط ورود به طرح را داشتند، بر اساس روش نمونه‌گیری در دسترس انتخاب شدند. برخی ملاک‌های ورود، شامل نمره پایین در آزمون صمیمیت، بد عملکردی خانواده مبتنی بر آزمون بود. نمونه مورد مطالعه در این پژوهش شامل ۲۸ نفر بود. پس از گمارش تصادفی در دو گروه آزمایش و کنترل، جلسات آموزشی برای آزمودنی‌های گروه آزمایش برگزار گردید (برای گروه کنترل نیز پس از پایان جلسات آموزش‌های لازم ارائه گردید). لازم به یادآوری است که در ابتدا پیش‌آزمون (FAD)، از تمام افراد نمونه گرفته شد. افراد گروه آزمایش در ۸ جلسه آموزشی شرکت کردند. پس از اتمام جلسات، از دو گروه آزمایش و کنترل، آزمون (FAD)، به‌عنوان پس‌آزمون اجرا شد. در این پژوهش، برای جمع‌آوری اطلاعات از ابزار سنجش خانواده (FAD) استفاده شده است. FAD یک پرسش‌نامه ۶۰ گزینه‌ای است که برای ارزیابی عملکرد خانواده، بر طبق الگوی مک‌مستر طراحی شده است. در این الگو، ویژگی‌های ساختاری، شغلی و

تبادلای خانواده‌ها شرح داده شده و شش بعد کارکرد خانوادگی، به ترتیب زیر شناسایی شده است: حل مسئله، ارتباطات، نقش‌ها، پاسخگویی عاطفی، درگیری عاطفی و کنترل رفتاری. به همین ترتیب، FAD از ۶ خرده‌مقیاس برای سنجش هر یک از این ابعاد، و به علاوه از یک خرده‌مقیاس هفتم در رابطه با کارکرد کلی تشکیل شده است (ر.ک: کورکوران و فیشر، ۱۳۹۱).

شیوه نمره‌گذاری: هر گزینه بر اساس یک مبنای ۱ تا ۴ نمره‌گذاری می‌شود. ماده‌های مربوط به کارکرد ناسالم به طور معکوس نمره‌گذاری می‌شوند. نمرات پایین‌تر، نشان‌دهنده عملکرد سالم‌تر هستند (زارعی محمودآبادی و همکاران، ۲۰۱۲). برای مقیاس FAD، نقطه برش ۲۴ است که تفکیکی میان جمعیت بالینی و غیربالینی را ممکن می‌سازد؛ به این معنی که نمره بالاتر از آن نیاز به مداخله را متذکر می‌شود (زارعی محمودآبادی، ۱۳۸۵، ص ۷۴). FAD، با داشتن ضرایب آلفای ۰/۷۲ تا ۰/۹۲ برای خرده‌مقیاس‌ها، همسانی درونی نسبتاً مطلوبی را نشان داده است. همچنین از درجه‌ای از روایی همزمان و پیش‌بین برخوردار است. علاوه بر این، FAD از روایی گروه‌های شناخته شده خوبی برخوردار بوده و می‌تواند به طور معنادار بین افراد خانواده‌های بالینی و افراد خانواده‌های غیربالینی تمایز بگذارد (همان، ص ۱۰۴).

خلاصه جلسات آموزش بدین شرح می‌باشد:

جلسه اول: بررسی عوامل مؤثر بر عملکرد خانواده و تبیین اهداف برنامه آموزش صمیمیت؛

جلسه دوم: بررسی عوامل مؤثر بر صمیمیت: خودآشنایی و پاسخده بودن، تعریف صمیمیت و بیان ابعاد آن؛

جلسه سوم: آموزش صمیمیت عاطفی با رویکرد اسلامی؛

جلسه چهارم: آموزش صمیمیت روان‌شناختی با رویکرد اسلامی؛

جلسه پنجم: آموزش صمیمیت عقلانی و صمیمیت معنوی با رویکرد اسلامی؛

جلسه ششم: آموزش صمیمیت فیزیکی و صمیمیت جنسی با رویکرد اسلامی؛

جلسه هفتم: آموزش صمیمیت زیبایی‌شناختی و صمیمیت اجتماعی - تفریحی و صمیمیت زمانی با رویکرد اسلامی؛

جلسه هشتم: خلاصه کردن مباحث جلسات قبل، آماده کردن زوجین برای ختم جلسات، ارائه پس‌آزمون.

برای تجزیه و تحلیل داده‌ها در سطح آمار توصیفی، از شاخص‌های میانگین و انحراف معیار و در سطح آمار استنباطی، از آزمون‌های تحلیل کوواریانس یک‌متغیره و چندمتغیره استفاده گردید.

یافته‌های پژوهش

جدول ۱، میانگین و انحراف استاندارد نمره‌های آزمودنی‌های گروه آزمایش و کنترل متغیر عملکرد خانواده و مؤلفه‌های آن، در مراحل پیش‌آزمون و پس‌آزمون را نشان می‌دهد.

جدول ۱. میانگین و انحراف معیار نمرات زنان متأهل دو گروه آزمایش و کنترل در مقیاس عملکرد خانواده و ابعاد آن

شاخص‌های آماری		آزمایش				کنترل	
		پیش‌آزمون		پس‌آزمون		پس‌آزمون	
متغیرها		میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار
عملکرد کلی خانواده		۱۵۹/۹۶	۱۶/۴۳	۱۴۶/۸۰	۲۹/۰۹	۱۴۵/۲۰	۳۱/۲۹
حل مسئله		۲۱/۷۳	۵/۲۴	۲۱/۹۵	۵/۵۸	۱۹/۶۶	۵/۶۸
ارتباطات		۲۱/۵	۳/۱۲	۱۹/۱	۴/۷۳	۱۹/۸۲	۴/۳۱
نقش‌ها		۲۴/۸۲	۲/۸۲	۲۲/۲۴	۴/۰۰	۲۲/۳۳	۴/۶۹
پاسخگویی عاطفی		۲۳/۸۹	۴/۱۵	۲۱/۵۰	۴/۰۱	۲۱/۵۱	۴/۸۳
درگیری عاطفی		۲۲/۶۵	۵/۲۸	۲۱/۹۳	۴/۷۴	۲۰/۳۴	۵/۴۴
کنترل رفتار		۲۳/۵	۳/۳۶	۲۱/۲۱	۴/۷۷	۲۱/۴۲	۳/۵۰
کارکرد کلی		۲۱/۸۵	۳/۵۷	۱۹/۱۵	۶/۱۶	۲۰/۱۷	۷/۰۹

برای آزمون فرضیه اول، از روش تحلیل کوواریانس تک‌متغیره (آنکوا) استفاده شد. ابتدا آزمون لوین برای بررسی مفروضه یکسانی واریانس‌ها و آزمون کولموگروف - اسمیرنوف، برای بررسی فرض نرمال بودن توزیع نمرات، که پیش فرض‌های لازم برای تحلیل کوواریانس می‌باشند، محاسبه شد. نتایج نشان می‌دهد سطح معناداری آزمون لوین و کولموگروف - اسمیرنوف، بیش از خطای مفروض در پژوهش می‌باشد ($P > 0.05$). به عبارت دیگر، واریانس دو گروه یکسان بوده و توزیع نمرات پیش‌آزمون و پس‌آزمون نرمال است.

جدول ۲. تحلیل کوواریانس تک‌متغیره بر روی نمره‌های پس‌آزمون عملکرد خانواده زنان متأهل گروه آزمایش و کنترل

متغیر	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	سطح معناداری
عملکرد خانواده	۱۲۸۹/۵۸۳	۱	۱۲۸۹/۵۸۳	۵/۰۷۸	۰/۰۳۳

بر اساس جدول ۲، مقدار F به‌دست‌آمده ($P = 0.033$) در سطح 0.05 معنادار است. معناداری F، بیانگر این است که بین زنان دو گروه تفاوت معناداری از لحاظ میانگین نمره‌های عملکرد کلی خانواده، در پس‌آزمون وجود دارد. بنابراین، فرضیه اول تأیید می‌شود.

نتایج حاصل از بررسی فرضیه ۲، در جدول ۳ و ۴ نشان داده شده است.

جدول ۳. نتایج حاصل از تحلیل کوواریانس چندمتغیره بر روی نمره‌های پس‌آزمون ابعاد عملکرد خانواده زنان متأهل دو گروه

نام آزمون	F	سطح معناداری
اثر پیلاپی	۲/۶۹۸	۰/۰۵
لامبدای ویلکز	۲/۶۹۸	۰/۰۵

با توجه به نتایج جدول ۳، سطوح معناداری همه آزمون‌ها بیانگر این هستند که بین آزمودنی‌های گروه آزمایش و گروه کنترل، دست‌کم از لحاظ یکی از متغیرهای وابسته (ابعاد هفت‌گانه عملکرد خانواده) تفاوت معنی‌داری وجود دارد. بنابراین، برای پی‌بردن به این تفاوت هفت تحلیل کوواریانس یک‌راهه در متن کوواریانس چندمتغیره انجام شد. نتایج حاصل در جدول ۴ گزارش شده است.

جدول ۴. نتایج تحلیل کوواریانس تک‌متغیری در متن کوواریانس چندمتغیری بر روی نمره‌های ابعاد پس‌آزمون عملکرد خانواده

ابعاد	شاخص آماری	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	سطح معناداری
حل مسئله	۰/۷۹۹	۱	۰/۷۹۹	۰/۰۷۰	۰/۷۹۵	
ارتباطات	۸۲/۳۰۲	۱	۸۲/۳۰۲	۹/۴۸۸	**۰/۰۰۶	
نقش‌ها	۶۵/۶۳۵	۱	۶۵/۶۳۵	۱۰/۵۹۲	۰/۰۰۴	
پاسخگویی عاطفی	۱۸/۵۸۳	۱	۱۸/۵۸۳	۲/۵۳۱	۰/۱۲۸	
درگیری عاطفی	۱۳/۱۲۰	۱	۱۳/۱۲۰	۰/۶۸۵	۰/۴۱۸	
کنترل رفتار	۲۵/۱۸۲	۱	۲۵/۱۸۲	۱/۸۹۶	۰/۱۸۴	
کارکرد کلی	۸۳/۰۸۰	۱	۸۳/۰۸۰	۵/۶۱۹	**۰/۰۲۸	

آموزش صمیمیت با رویکرد اسلامی بر ابعاد ارتباطات، نقش‌ها و کارکرد کلی تأثیر داشته است ($P < ۰/۰۵$). ولی در مورد ابعاد حل مسئله، پاسخگویی عاطفی، درگیری عاطفی و کنترل رفتار، تفاوت دو گروه معنادار نمی‌باشد ($P > ۰/۰۵$).

بحث و نتیجه‌گیری

این مطالعه نشان داد آموزش صمیمیت با رویکرد اسلامی، بر عملکرد کلی خانواده زنان متأهل و برخی از ابعاد آن (ارتباطات، نقش‌ها و کارکرد کلی) تأثیر دارد. این نتیجه، همسو با پژوهش‌های پاتریک و همکاران (۲۰۰۷)، ریس و شاور (۱۹۸۸)؛ به نقل از لورنسیو و بارت، (۲۰۰۵)، *دندوراند و لفتساین* (۲۰۱۳) و *گاتمن* (۱۹۸۱)؛ به نقل از زارعی محمودآبادی، (۱۳۹۳) می‌باشد.

صمیمیت یکی از پیش‌نیازهای مهم ازدواج ماندگار است. مشکلات صمیمیت، اغلب دلیل تصمیم‌گیری برای مراجعه به مشاوره مشکلات زناشویی است و افزایش و یا بهبود صمیمیت، اغلب یکی از اهداف درمان زناشویی یا مبتنی بر زوج است (لورنسیو و بارت، ۲۰۰۵). تبادل‌های مناسب درون خانواده سالم، به سازگاری باثبات‌تر اجتماعی و فردی اعضای خانواده کمک می‌کند (اولیا و همکاران، ۱۳۹۰، ص ۳۴). در برنامه آموزش صمیمیت، تعامل‌های منفی بین زوجین شناسایی شده و برای اصلاح آنها برنامه‌های عملی به آنان آموزش داده می‌شود. این برنامه با توجه به ابعاد مختلف آن و به دلیل تأکید بر دو جنبه مهم خودافشایی و پاسخگو بودن، در افزایش میزان رضایت فرد از زندگی و ایجاد محیطی مناسب، برای انجام کارکردهای خانواده مؤثر می‌باشد. با شرکت در برنامه آموزش صمیمیت، زنان متأهل می‌آموزند که ناراحتی و دلخور شدن از همسر امری طبیعی است. آنچه اهمیت دارد این است که چگونه احساسات، ناراحتی‌ها و توقعات منطقی خود در مورد نقش همسری را برای زوج خود بیان نمایند، به گونه‌ای که کمترین تنش در بین آنان ایجاد شود. این آشنایی موجب می‌شود همسر از مسائل و انتظارات شریک زندگی‌اش، به تا به حال خبر نداشته، اطلاع یابد و در جهت برآورده کردن آنها قدم بردارد. این برنامه

آموزشی، یکی از اجزای آموزش مهارت‌های ارتباطی بوده و اساس آن تغییر روابط نادرست و مشکل‌ساز در محیط خانواده می‌باشد. با توجه به اینکه ایجاد تغییر در الگوهای رابطه‌ای برای زنان قابل پذیرش بوده و ارتباط اساس داشتن خانواده سالم است، می‌توان انتظار داشت در اثر شرکت در این برنامه آموزشی، افراد به تغییراتی در کارکرد کلی خانواده خود دست یابند. علاوه بر این، محتوای دینی موجب می‌شود این آموزش برای شرکت‌کنندگان پذیرفتنی‌تر و ملموس‌تر باشد. زنان میبیدی، به دلیل داشتن حجب و حیای بیش از حد، که ناشی از فرهنگ بومی می‌باشد، در بسیاری از موارد توانایی برقراری ارتباط مناسب با همسر را ندارند. ولی زمانی که آموزش صمیمیت، با استفاده از سیره زندگی پیشوایان دینی ارائه می‌گردد، موجب از بین رفتن بعضی باورها و عقاید نادرست در ارتباط با همسر می‌باشد که از گذشتگان به ما رسیده است، می‌شود.

ولی در مورد ابعاد حل مسئله، پاسخگویی عاطفی، درگیری عاطفی و کنترل رفتار، مداخله آموزشی معنادار نبود. یکی از دلایل معنادار نبودن، این است که شرکت‌کنندگان در این جلسات را فقط زنان تشکیل می‌دادند. به گفته آنان، بسیاری از همسران از همکاری در انجام تکالیف مربوط به خودافشایی و پاسخ‌دهی بودن امتناع می‌کردند. همچنین برای ایجاد این مهارت‌ها در زوجین، باید تفکرات سنتی و غیرمنطقی در مورد کنترل رفتار تغییر یابند. روشن است این تغییرات با مقاومت روبرو می‌شوند و باید زمان بیشتری در نظر گرفته شود. بنابراین، با جلسات محدود آموزشی نمی‌توان به این هدف دسترسی پیدا کرد.

بر اساس یافته‌های این تحقیق، گنجانیدن برنامه آموزشی صمیمیت در برنامه‌های مشاوره زناشویی، برگزاری کارگاه‌های مشاوره گروهی، در مراکز مشاوره ازدواج و خانواده، مراکز بهداشتی-درمانی، ادارات بهزیستی و کارگاه‌های آموزشی، پیش از ازدواج می‌تواند مفید باشد. همچنین، تهیه برنامه استاندارد شده می‌تواند به زوج‌های جوان در حل مسائلشان کمک نماید. پیشنهاد می‌شود در بررسی‌های دیگر، به مقایسه تأثیر این برنامه آموزشی با رویکردهای دیگر پرداخته شود. یا اینکه از نمونه شامل زوجین در طرح پژوهش استفاده شود. همچنین پیشنهاد می‌شود در بررسی‌های دیگر، به مقایسه تأثیر این برنامه آموزشی با توجه به متغیرهای مدت ازدواج و سن آزمودنی‌ها پرداخته شود. از محدودیت‌های تحقیق نیز عدم پیگیری نتایج جلسات در طولانی مدت بود. همچنین، با توجه به انجام مداخله توسط پژوهشگر، با اینکه برنامه آموزش از قبل تدوین شده بود، احتمال سوگیری وجود داشت.

منابع

- امینی، ابراهیم، ۱۳۸۷، *آیین همسررداری*، چ چهل و هفتم، تهران، اسلامی.
- اولیا، نرگس و همکاران، ۱۳۹۰، *آموزش غنی‌سازی زندگی زناشویی*، چ دوم، تهران، دانژه.
- بارکر، فیلیپ، ۱۳۷۵، *خانواده‌درمانی پایه*، ترجمه محسن دهقانی و زهزه دهقانی، چ دوم، تهران، رشد.
- حسین‌زاده، علی، ۱۳۸۸، *همسران سازگار*، چ هفتم، قم، مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی.
- حسینی، داود، ۱۳۸۹، *روابط سالم در خانواده*، چ شانزدهم، قم بوستان کتاب.
- رضایی، جواد، ۱۳۸۹، *تاثیر آموزش سبک زندگی اسلام‌محور با تأکید بر نظام خانواده بر تعهد و صمیمیت زوجین اراک*، پایان‌نامه کارشناسی ارشد مشاوره خانواده، اصفهان، دانشگاه اصفهان.
- روحانی، عباس و داود معنوی‌پور، ۱۳۸۷، «رابطه عمل به باورهای دینی و رضایت زناشویی در دانشگاه آزاد اسلامی واحد مبارکه»، *دانش و پژوهش در روان‌شناسی*، ش ۳۵ و ۳۶، ص ۳۲-۳۹.
- زارعی محمودآبادی، حسن، ۱۳۹۳، «اثر بخشی بازآموزی سبک‌های اسنادی بر بهبود عملکرد خانواده زوجین متقاضی طلاق شهر یزد»، مشاوره و روان‌درمانی خانواده کردستان، سال چهارم، ش ۳، ص ۳۶۷-۳۸۵.
- سالاری‌فر، محمدرضا، ۱۳۹۰، *درآمدی بر نظام خانواده در اسلام*، چ ششم، قم، هاجر.
- فاریابی، ظهیرالدین و حسن زارعی محمودآبادی، ۱۳۹۴، «بررسی و مقایسه سازگاری زناشویی، شادکامی و میل به طلاق در ازدواج‌های سنتی و غیرسنتی شهر یزد»، *طلوع بهداشت*، سال چهاردهم، ش ۳، ص ۸۳-۹۴.
- فقیهی، علی‌نقی و فاطمه رفیعی‌مقدم، ۱۳۸۸، «بررسی میزان اثربخشی آموزش‌های روان‌شناختی مبتنی بر روایات اسلامی در رضایت زناشویی زوجین»، *روان‌شناسی دین*، سال دوم، ش ۳، ص ۴۳-۵۱.
- کلینی، محمدبن یعقوب، ۱۳۸۶، *اصول کافی*، ترجمه و توضیح سیدمهدی آیت‌اللهی، تهران، جهان‌آرا.
- کورکوران، کونین و جوئیل فیش، ۱۳۹۱، *انزواهای سنجش زوجین، خانواده و کودکان*، ترجمه رضوان السالط جزایری و همکاران، یزد، گلبانگ تربیت.
- مجلسی، محمدباقر، ۱۴۰۳ق، *بخارا انوار*، بیروت، مؤسسه وفا.
- مصطفوی، جواد، ۱۳۹۰، *بهشت خانواده*، قم، دارالفکر.
- نوری طبری، میرزاحسین، ۱۳۲۰ق، *مستدرک الوسائل*، بیروت، مؤسسه آل‌البیت.
- Betchen, S.J, 2003, Suggestions for Improving Intimacy in Couples in Which One Partner Has Attention-Deficit/ Hyperactivity Disorder, *Journal Of Sex & Marital Therapy*, v. 29(2), p. 103-124.
- Dandurand, C, & Lafontaine, M.F, 2013, Intimacy and Couple Satisfaction: The moderating Role of Romantic Attachment, *International Journal of Psychological Studies*, v. 5(1), p. 74-90.
- Durana, C, 1997, Enhancing Marital Intimacy Through Psychoeducation: The PAIRS Program, *The Family Journal: Counseling And Therapy For Couples And Families*, v. 5(3), p. 204-215.
- Greeff, A.P, & Malherbe, H.L, 2001, Intimacy and Marital Satisfaction in Spouses, *Journal Of Sex & Marital Therapy*, v. 27(3), p. 247-257.
- Laurenceau, J.PH, & Barrett, L.F, 2005, The Interpersonal Process Model of Intimacy in Marriage: A Daily-Diary and Multilevel Modeling Approach, *Journal Of Family Psychology*, v. 19 (2), p. 314-323.
- Patrick, SH, et al, 2007, Intimacy, Differentiation, and Personality Variables as Predictors of Marital Satisfaction, *The Family Journal: Counseling And Therapy For Couples And Families*, v. 15(4), p. 359-367.
- Rusu, P.P, & Turliuca, M.N, 2011, Religiosity and family functionality in romanian rthodox religion, *Procedia. Social And Behavioral Sciences*, v. 30, p. 542-546.
- Textor, M.R, 1989, The 'healthy' family, *Journal Of Family Therapy*, v. 11, p. 59-75.
- Zareei Mahmoodabadi, ET AL, 2012, The effectiveness of retraining attribution styles (cognitive therapy) on dimensions of family functioning in divorce applicant couples, *International Journal of Psychological Studies*, v. 4(2), p. 257-262.
- Zareei, H, & Younes,I,J, 2009, The effectiveness of cognitive techniques on improvement of family function in maladjustd couples, *Journal of Daneshvar Raftar*,v. 29, p. 35-52.